

Oponentský posudek na diplomovou práci Bc. Jany Daňhelové (v oboru latinská medievistika)

Epistolae duorum amantium – překlad a komentář souboru korespondence připisované Abélardovi a Heloise s úvodní studií

Jana Daňhelová předložila práci, jejímž jádrem je překlad v našem prostředí dosud zcela opomíjeného středolatinšského textu, *Epistolae duorum amantium* (EDA). Její překlad z latiny do češtiny je uveden poměrně rozsáhlou studií, která se zaměřuje zejména na shrnutí debaty o možném autorství Petra Abélarda a Heloisy. Práce je velmi kvalitní a ukazuje, že studentka, kromě toho, že je nadaná a pilná, také skvěle využila svého studijního pobytu v Paříži. Zde totiž spolupracovala s několika odborníky na toto téma (zejména Anne-Marie Turcan Verkerk a Sylvain Piron) a měla tedy příležitost podrobně se seznámit s jejich argumenty a stanovisky a utvořit si vlastní názor, což také udělala.

Velmi doufám, že její překlad s doprovodnou studií bude publikován v nakladatelství Argo, jak je to již rozjednáno. *Epistolae duorum amantium* si rozhodně zaslouží, aby byly představeny českým čtenářům, a v podání Jany Daňhelové je to představení kvalitní a důstojné. Protože zde jde nicméně o oponentský posudek, zaměřím se v následujících odstavcích na kritické připomínky. Jejich hlavním účelem je navrhnout vylepšení textu k publikaci.

Úvodní studie a závěr

Úvodní studie detailně shrnuje dosud neuzavřenou debatu o dataci a autorství EDA. Studentka postupuje obezřetně a každý argument pečlivě váží. Nicméně např. na str. 11 se zabývá pozdější korespondencí Abélarda a Héloisy, aniž by poukázala na to, že také její autentičnost byla často zpochybňována. Tento fakt zmiňuje až v samotném závěru práce (na str. 69), kde již samozřejmě není prostor věnovat se jeho možným důsledkům. Tak tedy studentka bez vyjádření jakýchkoli pochyb např. tvrdí, že Heloisa si nechtěla Abélarda vzít za manžela (str. 11), což je při jejím jinak velmi opatrném a kritickém přístupu k pramenům poněkud zarážející.

Na str. 13 zase studentka píše: „Z dopisů dále vyplývá, že se jejich vztah odehrává v utajení.“ a na str. 16: „EDA prozrazují jen málo o průběhu vztahu milenců.“ – jaksí mimochodem zde tedy přistupuje na představu, že dopisy jsou nejen korespondencí dvou skutečných lidí, ale jsou také seřazeny v chronologickém sledu. Toto již dříve zmiňuje jako jednu z možností, kterou zastávají především zastánci Abélardova a Héloisina autorství, sama se však k této hypotéze nepřiklání a nedokazuje ji. Tato část by tedy měla být formulována opatrněji.

Přestože je diplomová práce opatřena samostatným závěrem na úplném konci práce, měla by být úvodní studie ukončena o poznání výrazněji, než je tomu nyní: v tuto chvíli se vytrácí zcela neuzavřeně a zanechává čtenáře poněkud zmateného.

Když pak v závěru práce studentka shrnuje debatu a poukazuje na vlastní hodnotu EDA bez ohledu na to, zda by tyto dopisy měly být připisovány Abélardovi a Héloise či ne, pomyslí si čtenář, že by se byl býval skutečně rád dozvěděl také něco o jejich literárních kvalitách, obrazech, intertextuálních narážkách a jejich celkovém místě v literární tradici. Je možná škoda, že naprostá většina úvodní studie se zaměřila právě na (podle mne i diplomantky nerozhodnutelnou) debatu o autorství a nezbylo zde již místo pro obecné

posouzení role tohoto textu v latinské literární tradici středověku. Takové téma by však vystačilo na samostatnou diplomovou nebo spíše doktorskou práci, jeho absenci v úvodní studii k překladu nelze diplomantce vytýkat.

Drobnosti k úvodní studii:

v celém textu: po vzoru francouzštiny zde často najdeme mezery před středníkem a před dvojtečkou

anotace: „do druhé polovině“

str. 2: uvozující věta („Zatímco antická rétorika..., středověká rétorika obrátila svou pozornost k psanému projevu.“) je podle mého názoru až příliš zjednodušená.

str. 3: „v Troyes pod inventárním číslem BM 1452“ – BM není součástí inventárního čísla (spíše bych řekla signatury), ale jde o identifikaci knihovny, Bibliothèque municipale.

str. 4 „exaktní datace“ – proč ne prostě „přesná“?

str. 4 „který provedla Turcan“ – při první zmínce o badatelce bych uvedla celé její jméno

str. 4 „odbornou edici“ – to podle mě neexistuje, je buď kritická edice, nebo zkratka edice, ne?

str. 5 „ve většina případů“

str. 6 „ale na jako formu“

str. 6: mezera navíc před pozn. 28

str. 7 „původní rukopis byl anonymní a neobsahoval kritický aparát“ – že středověký rukopis neobsahuje kritický aparát skutečně nestojí za zmínku

str. 8: „označení... písemny M a V“, „v půvosním rukopisu“, „Jeanem de Woevre“, „12. Století“

str. 9: poslední dvě věty na stránce, které nyní tvoří samostatný odstavec (Leclercq... zakládá.) bych, vzhledem k tomu, že neuvádí žádný argument, buď připojila k jinému odstavci, nebo přesunula do poznámky pod čarou.

str. 10: dopisy z Tegernsee – při první zmínce o tomto prameni by byla namíste vysvětlující poznámka, čtenář nemůže vědět, o čem se mluví.

str. 10, pozn. 56: odkaz by měl být na Petera Dronkeho, ne na Anne-Marie Turcan

str. 10: diplomantka píše, že pokud ví, Francesco Stella své závěry dosud nepublikoval, ale on je publikoval: Francesco Stella, *Analisi informatiche del lessico e individuazione degli autori nelle Epistolae duorum amantium* (XII secolo), in: Roger Wright (ed.), *Latin vulgaire – latin tardif VIII. Actes du VIIIe colloque international sur le latin vulgaire et tardif, Oxford, 6 – 9 septembre 2006*, Hildesheim, Olms-Weidmann, 2008 (viz také Wikipedie (!).)

str. 11 : „podařilo přesvědčit Fulberta“, „milosté“, „komplikovanou osobní situace“

str. 12: „vyvovala“ (a v celé této větě cosi chybí)

str. 13: „že by mezi nimi byl vztah učitele a žáčky v technickém slova smyslu“ – trochu zvláštní formulace

str. 14: „které mělo být to v době“

str. 15: „Kongsen“, „podtrhnout Mužům původ“, „liceret..., Tato“

str. 16: „respektive léta, případně)“

str. 17: „když“

str. 18: „autorem je velmi podobně právě Heloisa“

str. 18: zmínku o Heloisině proslulosti vytvářet s lehkostí nová slova bych doplnila samotným latinským citátem

str. 19: latinské citáty bych do české publikace doplnila českými překlady (i jinde)

str. 20: Anselmus: De veritate – je třeba doplnit přesný odkaz

Drobnosti k závěru:

str. 69:

„...za současného stavu bádání neexistuje relevantní důvod přisuzovat autorství EDA Pierru Abélardovi a Héloise.“ – vynechala bych slovo „relevantní“ protože irrelevantní důvod by vlastně nebyl důvod, ne?

str. 70:

„...že by se jednalo , o modelovou sbírku...“

„...je další zkoumání EDA závislé na dalších, probíhajících nebo dosud nezapočatých, řešerších.“ – „probíhajících nebo dosud nezapočatých“ bych vynechala, nijak to nepřispívá obsahu sdělení

„latiskné“

Překlad

„Poznámka na okraj“ by se rozhodně neměla jmenovat takto: nejde v žádném případě o poznámku na okraj, ale o nezbytnou úvodní poznámku k překladu, která je zcela namísto a mohla by být i podstatně delší. Chybí zde informace, se kterou českou verzí Bible autorka překladu pracovala.

Překlad Jany Daňhelové je pěkný a čtivý. Aniž bych ji chtěla obviňovat z toho, že překládala podle již existujícího francouzského a anglického překladu, domnívám se, že to, že dané překlady četla, jí pomohlo najít volnější a přirozenější jazyk pro tuto milostnou korespondenci, než kdyby byla její první překladatelkou do moderního jazyka – to by myslím cítila větší zodpovědnost za přesnou reprodukci textu a její překlad by byl doslovnější. Osobně považuji francouzský překlad Sylvaina Pirona i anglický překlad Constanta Mewse na některých místech za příliš volné – jsou to ovšem místa složitá a nejasná, a zapálená empatie obou vědců je řeší způsobem, který se v rámci popisované situace zdá přinejmenším dobře možný.

Občasná uvolněnost a idiomatičnost českého překladu rovněž umožňuje skutečný čtenářský prožitek, což je v případě středověkých textů poměrně řídký jev. Nicméně na mnoha místech bych přeci jen – pro zvědavé čtenáře, které budou zajímat detaily – opatřila překlad podrobnými poznámkami. Samotný latinský text je mnohdy skutečně obtížný, a přestože chválím studentku, že se rozhodla upřednostnit čtivost výsledku, myslím, že právě poznámkový aparát je vhodným místem, kde lze problémy originálu alespoň krátce zmínit.

Také např. při častých citacích (zejména z Ovidia, Vergilia a z Bible) často dochází k drobným ale velmi zajímavým významovým posunům a bylo by podle mého názoru velmi obohacující, kdyby se alespoň na některé z nich poukázalo v poznámkovém aparátu.

Nejednoznačný (a pro neznalce zavádějící) je např. překlad: „Nemohu ti dále odmítat samu sebe jako Byblis Kaunovi, Oinóné Paridovi nebo Bríseovna Achillovi.“ (dopis 45, str. 37, v orig.: *Non enim me magis possum negare tibi, quam Biblis Cauno, aut Oenone Paridi, vel Briseis Achilli.*)

Drobnosti (a několik neobratností, které bych navrhla upravit):

str. 28, pozn. 169: „korespondentům“

str. 28, pozn. 174 – je zde použit větší font než jinde

str. 31: „mé tělo přijímá nezvyklé chování a nová gesta“ = *corpus in novum habitum gestumque convertitur*

str. 31: „neexistuje sama osobě“

dopis 107, str. 64: „tělesný půvab ani krásný vzhled“ (*nec forma decoris, nec aspectus pulchritudinis*)

dopis 109, str. 65: „Protože každý z nás může v momentě předstoupit před zraky druhého...“

dopis 111, str. 66: „A jako já jsem tvou duší, buď ty mnou.“ = *et velut ipse tuus sum, michi sit animus* ?

str. 66, pozn. 331: studentka správně upozorňuje čtenáře, že ač překládá idiomatically „do sedmého nebe“, v originále je „do třetího nebe“ a poukazuje také na zdroj, 2. List Korintským. Já bych tam ještě ráda viděla vysvětlení, co to to třetí nebe vlastně je.

Bibliografie

Jde samozřejmě pouze o formalitu, ale bibliografie je skutečně podivně upravená (každá jednotka je označena odrážkou) a obsahově velmi nejednotná: někde chybí místo vydání, jinde strany, kde se nachází daná studie, jednou (A. Paravicini) dokonce název článku, a jednou (Jaeger) jeho část (máme jen „A Reply to...“). U kolektivních monografií a sborníků chybí téměř všude editoři, Constant Mews je na seznamu většinou jako C. Mews ale jednou (uprostřed) plným jménem, atd. – seznam je zkrátka zcela nezbytně podrobně projít a opravit. Bylo by také dobré oddělit primární a sekundární zdroje.

Navzdory uvedeným připomínkám jde o práci skutečně kvalitní, která si po drobnějších úpravách zcela zaslouhuje být publikována. Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení **výborně**.

doc. Lucie Doležalová, Ph.D.
ÚŘLS FF UK